

WERKEN MET HET WOORDENBOEK

Een trainingsprogramma in woordenboekgebruik

Amsterdam, februari 2006

Charlotte Berghuijs
Bart Bossers
Ruud Stumpel

INHOUD

Instructie voor de docent
Vaardigheden en doelen
Docentenblad les 1
Docentenblad les 2
Docentenblad les 3

INSTRUCTIE VOOR DE DOCENT

Doel van de instructie

Het doel van de instructie is het verbeteren van enkele essentiële woordenboekvaardigheden.

De doelgroep

De instructie is bedoeld voor NT2-leerders die niet gewend zijn met een woordenboek te werken.

Voorkennis

Om de instructie te kunnen volgen, zal de beheersing van het Nederlands moeten liggen tussen eind niveau 1 en eind niveau 2 (eind A1-eind A2 in termen van het Europees Referentiekader). Ervaring met woordenboeken is niet vereist. We verwachten dat leerders die al eerder met woordenboeken hebben gewerkt, toch veel van de instructie kunnen leren.

Opbouw van de instructie

De instructie is gebaseerd op de volgende vaardigheden:

1. Het verbogen of vervoegde woord kunnen herleiden tot de woordenboekvorm.
2. Het kunnen selecteren van de juiste woordbetekenis (ingeval bij een trefwoord meerdere betekenissen vermeld zijn, zoals bij *ploeg*).
3. Het kunnen selecteren van het juiste trefwoord (als een woordvorm meer dan één ingang heeft, zoals bij *voornaam*).
4. Het kunnen lokaliseren van een woord in een alfabetische lijst.

De instructie

Bovenstaande vaardigheden worden in vier lessen aangeboden.

Niet alle lessen zijn even intensief of even lang, de docent kan zelf bepalen wat er in een bepaald tijdsbestek moet gebeuren. De lessen vertonen een duidelijke opbouw, maar ze kunnen ook los worden gegeven.

Elke les bestaat uit een cursistenblad en een docentenblad. De nummers van de lesdoelen op het docentenblad en op het cursistenblad corresponderen met elkaar, net als de nummers bij het onderdeel 'Wat moet ik na deze les weten?'

Bij de oefeningen wordt gebruik gemaakt van het *Van Dale Pocketwoordenboek Nederlands als tweede taal (NT2)* en het *Oefenboek* daarbij.

Reacties op de lessen kunt u sturen aan rjt.stumpel@let.vu.nl.

Literatuurverwijzing

Berghuijs, Ch. (2005) *Het woordenboek in gebruik. Een onderzoek naar het effect van instructie op de woordenboekvaardigheid van laagopgeleide Nt2-leerders*. Amsterdam, VU-Letteren.

Bossers, B. & H. v.d. Vliet, 'Het pocketwoordenboek Nederlands als Tweede Taal.' *Les 22* (2004) 127: 26-28.

Stumpel, R. (2004), *Oefenboek bij het Van Dale pocketwoordenboek Nederlands als tweede taal*. Utrecht / Antwerpen, Van Dale Lexicografie.

Verburg, M. & R. Stumpel (2003), *Van Dale Pocketwoordenboek Nederlands als tweede taal*. Utrecht / Antwerpen, Van Dale Lexicografie.

Zie voor twee artikelen over het onderzoek en de lessen: *Alfa-nieuws* jaargang 9, nummer 1 en *LES* nummer 139.

VAARDIGHEDEN EN DOELEN

Les 1 Het goed en snel gebruiken van het woordenboek

Vaardigheid Het onbekende woord kunnen opzoeken in een alfabetische lijst.

- Lesdoelen*
- 1 Kennismaken met het woordenboek en formuleren waarom het gebruik belangrijk is.
 - 2 Het alfabet kunnen produceren.
 - 3 Het concept *alfabetische volgorde* leren.
 - 4 De alfabetische volgorde kunnen toepassen.

Les 2 Het opzoeken van de goede woordenboekvorm

Vaardigheid Het vervoegde of verbogen woord kunnen herleiden tot de woordenboekvorm.

- Lesdoelen*
- 1 Het leren van het concept *vorm*.
 - 2 Weten hoe de basisvorm moet worden opgezocht.
 - 3 Het leren van het concept *werkwoordvorm*.
 - 4 Weten hoe een werkwoord moet worden opgezocht.

Les 3 Verschillende betekenissen

Vaardigheid Het kunnen selecteren van de juiste woordbetekenis.
Het kunnen selecteren van het juiste trefwoord.

- Lesdoelen*
- 1 Bewustwording van het feit dat een woord meerdere betekenissen kan hebben.
 - 2 Weten hoe een woord met meerdere betekenissen moet worden opgezocht. Leren daarbij de context te gebruiken en de eventuele voorbeeldzinnen.
 - 3 Bewustwording van het feit dat een woord meerdere keren in het woordenboek kan staan als andere woordsoort en met verschillende betekenissen.
 - 4 Weten hoe een woord met meerdere woordsoorten moet worden opgezocht. Leren daarbij de context te gebruiken en de eventuele voorbeeldzinnen.

In voorbereiding:

Les 4 Woorden in groepjes

Vaardigheid Zoeken bij alle woorden als het onbekende woord een uitdrukking of een scheidbaar werkwoord is.

Lesdoelen

- 1 Het leren van het concept *uitdrukking*.
- 2 Weten hoe een uitdrukking moet worden opgezocht.
- 3 Weten hoe de betekenis van een uitdrukking moet worden opgezocht.
- 4 Het leren van het concept *scheidbaar werkwoord*.
- 5 Weten hoe een scheidbaar werkwoord moet worden opgezocht.
- 6 Het leren van het concept *scheidbaar werkwoord met een vast voorzetsel*.

Les 1 Het goed en snel gebruiken van het woordenboek

- 1 *Doel* Kennismaken met het woordenboek. 10 min.
Formuleren waarom het woordenboek belangrijk is.
- Activiteiten* Inleiding van de lessenserie.
Uitleg bij 1 op cursistenblad.
Opdracht 1 zelfstandig laten maken. Samen nakijken en bespreken.
Klassikaal: woordveld op het bord.
Waarom is het belangrijk?
Laat de cursisten nadenken over het belang van het woordenboekgebruik.
Inleiding van de lessenserie.
- 2 *Doel* Het alfabet leren. 10 min.
- Activiteiten* Samen lezen 2: Introductie van het alfabet.
Zoek het woord samen op in het woordenboek.
Inventariseren of iedereen het alfabet uit het hoofd kent.
Alfabet zelfstandig laten opschrijven.
- 3 *Doel* Het concept *alfabetische volgorde* leren. 15 min.
- Activiteiten* Uitleg van de alfabetische volgorde bij 3 op cursistenblad.
Kennismaking met de alfabetische volgorde op de achterkant van het woordenboek.
Klassikaal oefenen in het openslaan bij de letters 'L' en 'R'.
Opdracht 3 klassikaal doen. Verschillende letters noemen, gezamenlijk opzoeken.
- 4 *Doel* Toepassen van de alfabetische volgorde. 25 min.
- Activiteiten* Samen lezen 4. Opdracht 4 begin klassikaal, daarna individueel verder.
Samen nakijken en bespreken.
Uitleg tekst na opdracht 4.
Oefening 1 en 2 uit het Oefenboek individueel.
Klassikaal nakijken en bespreken.
- Afsluiting* De cursisten beantwoorden de vragen bij *Wat moet je na deze les weten?* 5 min.
Eerst twee minuten individueel, daarna klassikaal nabespreken.

Les 2 Het opzoeken van de goede woordenboekvorm

Herhaling De cursist bekijkt een paar minuten of de einddoelen van de vorige les nog steeds behaald zijn. 10 min.

Bespreken van de einddoelen van de vorige les klassikaal.
Eventueel kort de voorbeelden op het bord.

1 *Doel* Het leren van het concept *vorm*. 5 min.

Activiteiten Klassikaal. Op het bord het woord *woordenboekvorm*.
Laten zien aan de hand van voorbeelden wat er bedoeld wordt met verschillende vormen.

boom - bomen – boompje	aardig - onaardig - aardiger – aardigst
woordenboekvorm	
fijn - fijner - fijnst	lepel - lepels – lepeltje

Samen **1** van het cursistenblad lezen.

2 *Doel* Weten hoe de woordenboekvorm moet worden opgezocht. 20 min.

Activiteiten Samen **2** van het cursistenblad lezen. Voorbeelden ook op het bord schrijven.
Opdracht 1 en 2 individueel maken. Samen nakijken en bespreken.
Oefening 13 uit het Oefenboek individueel maken, samen nabespreken.

3 *Doel* Het leren van het concept *werkwoordvormen*. 5 min.

Activiteiten Klassikaal **3** van het cursistenblad lezen.

4 *Doel* Weten hoe een werkwoord moet worden opgezocht. 20 min.

Activiteiten Uitleg over het hele werkwoord.
Andere regelmatige voorbeelden op het bord.
Klassikaal opdracht 4 en 5 maken.
Individueel oefening 3 uit het Oefenboek maken en nabespreken.

Afsluiting De cursisten beantwoorden de vragen bij *Wat moet je na deze les weten?* 5 min.
Eerst twee minuten individueel, daarna klassikaal nabespreken.

Les 3 Verschillende betekenissen

- Herhaling De cursist bekijkt een paar minuten of de einddoelen van de vorige les nog steeds behaald zijn. 10 min.
Bespreken van de einddoelen van de vorige les klassikaal.
Eventueel kort de voorbeelden op het bord.
- 1 *Doel* Bewustwording van het feit dat een woord meerdere betekenissen kan hebben. 10 min.
Activiteiten Klassikaal het voorbeeld bespreken. Het woord *bank* individueel laten opzoeken.
Opdracht 1 het eerste woord klassikaal behandelen, de andere woorden zelfstandig laten maken. Samen nakijken en bespreken.
- 2 *Doel* Weten hoe een woord met meerdere betekenissen moet worden opgezocht. 20 min.
Leren daarbij de context te gebruiken.
Activiteiten Klassikaal de manier bespreken hoe een woord moet worden opgezocht aan de hand van nummer 1 van opdracht 2.
Individueel opdracht 2 laten afmaken. Samen nakijken en bespreken.
- 3 *Doel* Bewustwording van het feit dat een woord meerdere keren in het woordenboek staat als andere woordsoort en met verschillende betekenissen. 10 min.
Activiteiten Klassikaal het voorbeeld bespreken.
Woorden individueel laten opzoeken.
Opdracht 3 eerste woord klassikaal, de rest individueel laten maken.
Samen nakijken en bespreken.
- 4 *Doel* Weten hoe een woord met meerdere woordsoorten moet worden opgezocht. 20 min.
Leren daarbij de context te gebruiken en de eventuele voorbeeldzinnen.
Activiteiten Klassikaal de manier bespreken hoe een woord moet worden opgezocht aan de hand van nummer 1 van opdracht 4.
Individueel opdracht 4 laten afmaken. Samen nakijken en bespreken.
- Afsluiting De cursisten beantwoorden de vragen bij *Wat moet je na deze les weten?* 5 min.
Eerst twee minuten individueel, daarna klassikaal nabespreken.